

Dorota Semków

ORCID: 0000-0003-3377-462X

Instytut Nauk Prawnych

Kolegium Nauk Społecznych

Uniwersytet Rzeszowski

Falszerstwo dokumentów podróży – skala, charakter i zapobieganie zjawisku w działaniach Unii Europejskiej

Travel documents fraud – its scale, nature, and prevention in the activities of the European Union

Streszczenie

Celem głównym podjętych w artykule rozważań jest ukazanie problematyki falszerstwa materialnego dokumentów podróży jako nader często występujących form nielegalnego przekraczania granic zewnętrznych Unii Europejskiej. W opracowaniu przedstawiona została skala i charakter posługiwania się fałszywymi dokumentami podróży. Analizie poddano procedury występujące w latach 2015–2018. Unijne dokumenty podróży cieszą się dużym zainteresowaniem wśród oszustów. Co najmniej trzy czwarte fałszywych dokumentów, które wykryte zostały na granicach zewnętrznych, jak również na obszarze bez kontroli na granicach wewnętrznych, to podróbki dokumentów wydawanych zarówno przez państwa członkowskie Unii Europejskiej oraz państwa stowarzyszone w ramach Schengen. Przeprowadzone w oparciu o dane Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex) badania pozwoliły stwierdzić, iż wprowadzanie bardziej wyrafinowanych zabezpieczeń, metod produkcji i systemów kontroli dokumentów utrudnia dokonanie fałszu materialnego dokumentu. Efektem tego jest coraz mniejsza liczba falszerstw tradycyjnych, które polegają na przerobieniu bądź podrobieniu danego dokumentu oraz coraz większa skala innego rodzaju procedur, w ramach których jako narzędzie wykorzystywane są dokumenty podróży, czego przykład stanowi kradzież tożsamości. Zamierzeniem autorki niniejszego opracowania było ponadto przedstawienie wybranych form zapobiegania falszerstwom dokumentów podróży, jakie podejmowane są przez UE. W tym celu dokonano analizy postanowień przyjętego w 2016 tzw. Planu działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów.

Słowa kluczowe: Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, fałsz materialny, dokumenty podróży, paszport, granice zewnętrzne UE, nielegalne przekroczenie granicy, zapobieganie falszerstwom, Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów.

Abstract

The main purpose of the considerations undertaken in the article is to present the problem of travel document fraud as a very common form of illegal crossing of the external borders of the European Union. The study presents the scale and nature of the use of false travel documents. The analysis covers the procedures in force in the years 2015 through 2018. EU travel documents are in high demand among fraudsters. At least three-quarters of the false documents detected at the external borders, as well as in the area without internal border controls, are forgeries of the documents issued by both EU Member States and Schengen Countries. The research conducted based on the data of the European Border and Coast Guard (Frontex) led to the conclusion that the introduction of more sophisticated security features, production methods, and document control systems constrict the forgery of a material document. As a result, the number of traditional frauds, i.e. forging or counterfeiting a given document, is decreasing, and what is increasing is the scale of other types of procedures, in which travel documents are used as a tool, an example of which is identity theft. The study intends also to present selected forms of prevention against travel document fraud, which are undertaken by the EU. For this purpose, the paper includes an analysis of the provisions of the 2016 so-called action plan to strengthen the European response to document fraud.

Keywords: Document fraud, material fraud, travel documents, passport, EU external borders, illegal border crossing, counterfeiting prevention, action plan to strengthen the European response to document fraud

1. Wstęp

W opinii H. Koleckiego fałszerstwa dokumentów są pospolitymi przestępstwami „satelitarnymi”, stanowiącymi nieodzowny element współczesnej zorganizowanej przestępczości, w ramach której dokument jest najważniejszym środkiem popełniania przestępstw¹. Oznacza to, że czyny te stanowią bardzo często kluczowy element umożliwiający prowadzenie innych działań kryminalnych, takich jak handel ludźmi, przemyt migrantów, narkotyków, broni, kradzionych pojazdów². W świetle powyższego, nie może więc budzić wątpliwości spostrzeżenie, zgodnie z którym problem przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów, w tym w szczególności dokumentów podróży³ nabrał jeszcze większego znacze-

¹ H. Kolecki, *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych nieniszczącymi wielospektralnymi technikami optycznymi za pomocą wideospektrokomparatora VSC-1*, Poznań 2002, s. 33.

² Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu i Rady z postępów w zwalczaniu handlu ludźmi (2016 r.), Bruksela, 19.5.2016, COM(2016) 267 final; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0267&from=DE> [dostęp: 20.10.2019].

³ Wyjaśniając kwestie definicyjne podkreślić należy, że na potrzeby niniejszego artykułu posłużono się katalogiem dokumentów podróży zgodnie z Komunikatem Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży. Zgodnie z jego treścią, dokumentem podróży jest zazwyczaj paszport, ale może być nim również krajowy dowód tożsamości oraz zezwolenie na

nia we współczesnych czasach, w których mobilność międzynarodowa społeczeństwa wzrasta w szybkim tempie. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na nielegalną imigrację jako na wyzwanie dla wielu państw oraz organizacji międzynarodowych, w tym m.in. Unii Europejskiej. Proceder ten w dużej mierze oparty jest na fałszerstwie dokumentów. Wystarczy w tym zakresie wspomnieć, że fałszerstwo dokumentów oraz kradzież tożsamości to sprawdzone sposoby ułatwiające uzyskanie chociażby zgody na pobyt stały na terytorium UE⁴. Główny cel niniejszej publikacji stanowi zwrócenie uwagi na fałszerstwo materialne dokumentów⁵ podróży jako na proceder umożliwiający nielegalne przekroczenie granic zewnętrznych Unii Europejskiej/Strefy Schengen oraz swobodne przemieszczanie się wewnątrz tych obszarów. Ponadto, celem artykułu jest przedstawienie założeń opracowanego w ostatnich latach przez UE Planu działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży jako narzędzia służącego zapobieganiu⁶ tego typu procederom.

pobyt wydawane obywatelom państw trzecich (w przypadku posługiwania się nim na obszarze bez kontroli na granicach wewnętrznych). Obywatel Unii może wjeżdżać na terytorium Unii, strefy Schengen oraz niektórych państw trzecich, a także opuszczać to terytorium, posługując się dokumentem tożsamości wydanym przez państwo członkowskie, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży, Bruksela, dnia 21.03.2017 r. COM(2016) 790 final/2, s. 2, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/PL/COM-2016-790-F2-PL-MAIN-PART-1.PDF> [dostęp: 20.10.2019].

⁴ K. Izak, *Brak dokumentów, fałszywa tożsamość i dziurawe prawo sposobem na pobyt stały w UE*, „Człowiek i Dokumenty” 2019, nr 52, s. 48, 57.

⁵ Fałszerstwa dokumentów skatalogowane zostały w rozdziale XXXIV Kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów”. Przybrać mogą jedną z dwóch form. Pierwszą stanowi fałsz materialny, który określony został w art. 270 k.k. Drugim rodzajem jest fałsz intelektualny, określony art. 271 ustawy karnej. W przepisach zarówno obowiązującej ustawy karnej, doktrynie prawa karnego, judykaturze, jak również w opiniach komentatorów oraz ekspertów badań kryminalistycznych wskazuje się na dwie formy materialnego fałszerstwa dokumentu – art. 270 § 1 precyzyjnie wskazuje, iż może być ono popełnione albo przez podrobienie, albo przez przerobienie dokumentu, ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 2019 r., poz. 1959 ze zm.). G. Kocpyński, *Kryminalistyczne aspekty przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów w kodeksie karnym z 1997 roku*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2000, nr 4, s. 245–263; H. Kołdecki, *Techniczno-kryminalistyczne badania autentyczności...*, *op. cit.*, s. 29; W. Wróbel, T. Sroka, *Komentarz do art. 212–277d [w:] Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, cz. II, red. A. Zoll, opublikowano: WKP 2017; J. Piórkowska-Flieger, *Falsz dokumentu w polskim prawie karnym*, Kraków 2004, s. 148, 337; G.J. Materewicz, M. Mozgawa, P. Kozłowska-Kalisz, M. Budyn-Kulik, M. Kulik, *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015; I. Jankowska-Prochot, *Karnoprawne aspekty przestępstwa fałszerstwa intelektualnego*, „Journal of Modern Science” 2016, t. 28, nr 1, p. 237.

⁶ Jak podkreślają: M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz i L. Stępka, na zakres pojęcia zapobieganie składają się terminy: profilaktyka i prewencja. Określenia te nie są synonimami i zamienne posługiwanie się nimi jest wadliwe, zob. szerzej: M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Darul,

Podkreślić należy, że rosnącej skali zjawiska fałszerstwa dokumentów sprzyja postęp oraz łatwy dostęp do najnowocześniejszych technologii⁷, który stwarza fałszerzom nieustające możliwości doskonalenia ich przestępczej działalności dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii, sprzętu i materiałów. Tym samym proceder ten stanowi coraz to nowe wyzwanie dla eksperckich służb kryminalistycznych⁸ oraz jeden z głównych problemów organów ścigania tak w poszczególnych państwach, jak również w skali europejskiej czy światowej. Podczas gdy państwa członkowskie Unii Europejskiej co roku zgłaszają tysiące przypadków fałszerstwa dokumentów, przestępstwo to nadal pozostaje jednym z największych wyzwań europejskiej kontroli granicznej⁹.

2. Skala i charakter posługiwania się fałszywymi dokumentami podróży podczas przekraczania zewnętrznej granicy UE/Strefy Schengen¹⁰

W kontekście coraz częściej podnoszonej dyskusji nad problemem nielegalnej migracji do Europy, podkreślenia wymaga fakt, że cudzoziemcy chcący przedostać się na terytorium państwa członkowskiego UE, od wielu lat na szeroko skalę posługują się podrobionymi lub przerobionymi dokumentami podróży. Naj-

L. Stępka, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo sądowej*, Toruń 2009, s. 47–48; zob. także: Z. Czeczot, T. Tomaszewski, *Kryminalistyka ogólna*, Toruń–Łódź 1996, s. 16; E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Warszawa 2008 s. 23–24; T. Hanausek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 32, 61–62.

⁷ M. Goc, *Fałszerstwa dokumentów – trochę historii*, „Człowiek i Dokumenty” 2008, nr 11, s. 15.

⁸ A.P. Kuczkin, *Fałszerstwo dokumentów i znaków pieniężnych w Republice Białorusi*, „Człowiek i Dokumenty” 2008, nr 11, s. 22.

⁹ *Fałszerstwo dokumentów jako główne wyzwanie kontroli granicznej*, Europejska Sieć Migracyjna, <https://emn.gov.pl/esm/aktualnosci/15018,Falszerstwo-dokumentow-jako-glowne-wyzwanie-kontroli-granicznej.html> [dostęp: 15.11.2019].

¹⁰ W wymiarze normatywnym granice UE i strefy Schengen ulegają ujednoczeniu, pomimo różnic w wymiarze terytorialnym, A. Szachon-Pszenny, *Granice strefy Schengen a granice Unii Europejskiej*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 2018, t. 6, nr 1, s. 54; W Kodeksie Granicznym Schengen wskazano wyraźnie, iż wspólne środki w zakresie przekraczania przez osoby granic wewnętrznych oraz kontroli na granicach zewnętrznych powinny odzwierciedlać dorobek Schengen włączony w ramy UE. Istotne z perspektywy omawianej w niniejszym artykule problematyki są także przepisy Kodeksu dotyczące kontroli granicznej. Zgodnie z ich treścią kontrola graniczna obejmuje nie tylko odprawę osób na przejściach granicznych i ochronę granicy pomiędzy tymi przejściami granicznymi, ale również analizę ryzyka dla bezpieczeństwa wewnętrznego i analizę zagrożeń, które mogą wpłynąć na bezpieczeństwo granic zewnętrznych, Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (Dz.U. L 77, 23.03.2016 r.).

większą liczbę fałszywych dokumentów stanowią paszporty¹¹. Obywatele państw trzecich posługują się także sfalszowanymi wizami, zezwoleniami na pobyt, innymi dokumentami tożsamości oraz podrabiają lub przerabiają odciski stempli, głównie potwierdzające odprawę graniczną¹².

Potwierdzeniem tego, że sfalszowane poprzez przerobienie bądź podrobienie unijne dokumenty podróży, stanowią główne narzędzie służące nielegalnemu przekroczeniu granicy są dane, zgodnie z którymi co najmniej trzy czwarte fałszywych dokumentów wykrytych na granicach zewnętrznych, jak również na obszarze bez kontroli na granicach wewnętrznych, to podróbki dokumentów, których oryginału wydawane są przez państwa członkowskie UE oraz państwa stowarzyszone w ramach Schengen. Według danych Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex) słabiej zabezpieczone dowody tożsamości wydawane przez państwa członkowskie należą do najczęściej wykrywanych fałszywych dokumentów używanych w celu podróży wewnątrz strefy Schengen. Doskonałym przykładem są dane statystyczne za 2016 rok. Wówczas, 74,33% fałszywych dokumentów tożsamości, 60,46% fałszywych zezwoleń na pobyt oraz 17,11% fałszywych paszportów stanowiły podróbki dokumentów UE¹³.

Analizując wskaźnik dotyczący liczby osób pochodzących z państw trzecich, które przedstawiły fałszywe dokumenty na przejściach granicznych (lądowych, powietrznych i morskich) podczas wjazdu do strefy UE/Schengen, wskazać należy, że w 2015 r. państwa członkowskie zgłosiły ogółem 8361 osób posługujących się takimi dokumentami, w 2016 r. było ich 6998. W 2017 r. wskaźnik ten osiągnął poziom 6700 tego typu przypadków i pomimo rosnącej liczby regularnych przepływów osób na ówczesną chwilę była to najmniejsza liczba tego typu procedur od 2012 r.¹⁴. Analiza kolejnych danych pozwoliła przyjąć założenie, zgodnie z którym w 2018 r. utrzymały się charakterystyczne dla roku 2017 trendy. Po pierwsze – państwa członkowskie zgłosiły wykrycie 6667 przypadków osób z krajów trzecich, które usiłowały legitymować się fałszywymi dokumentami podróży na przejściach granicznych przy wjeździe do UE/Schengen. Ozna-

¹¹ M. Perkowska, *Nielegalna migracja w Europie – aspekty prawne i kryminologiczne*, „Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2017, nr 12/3, s. 65.

¹² *Ibidem*.

¹³ Document fraud is a key challenge in border control. Frontex is on the case, FRONTEX, European Border and Coast Guard Agency, <https://frontex.europa.eu> [dostęp: 11.10.2020]; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady. Plan działania..., *op.cit.*, s. 2 [dostęp: 11.10.2019].

¹⁴ *Risk Analysis for 2018 r.*, Frontex European Border and Coast Guard Agency, <https://frontex.europa.eu/publications/risk-analysis-for-2018-aJ5nJu>, Warsaw 2018, s. 8, 17, 22 [dostęp: 29.10.2019]; *Risk Analysis for 2019 r.*, Frontex European Border and Coast Guard Agency, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2019.pdf, Warsaw 2019, s. 47 [dostęp: 29.10.2019].

czło to tym samym utrzymanie w 2018 roku zauważalnego od 2014 r. trendu, który charakteryzował się spadkiem liczby wykrytych tego typu przypadków. Wówczas przyczyną dużej liczby takich sytuacji była diaspora syryjska. Ponadto stwierdzić także można, że w analizowanym 2018 r. w stosunku do 2017 r. o 42% wzrosła liczba fałszerstw dokumentów wykrytych w trakcie przypadków wtórnego przemieszczania się w strefie UE/Schengen.

W świetle powyższego przyjąć warto, że wskaźnik ten osiągnął najwyższy poziom od 2013 r. Zgodnie z trendem zaobserwowanym już w 2017 r. jego wzrost spowodowany był w głównej mierze opuszczeniem Grecji przez osoby pochodzące z Syrii, Afganistanu, Iraku, Iranu i Turcji. W 2018 r., spośród 135 narodowości państw trzecich, u których przedstawiciele wykryto fałszywe dokumentów służące nielegalnemu przekroczeniu granicy zewnętrznej UE/Schengen największą liczbę stanowili odpowiednio: Marokańczycy (977 osób), Irańczycy (450 osób), Ukraińcy (401 osób) i Turcy (394 osób). W odniesieniu do liczby osób z Ukrainy posługujących się fałszywymi dokumentami, zauważyć warto, że ich liczba w 2018 r. drastycznie spadła. W 2017 roku odnotowano bowiem 785 tego typu przypadków, co było skutkiem liberalizacji wizowej dla prawowitych posiadaczy ukraińskich paszportów biometrycznych, które weszły w życie w czerwcu 2017 roku¹⁵.

W świetle analizowanych za lata 2015–2018 danych dotyczących już nie liczby osób, a liczby fałszywych dokumentów, którymi posłużono się na granicach zewnętrznych UE podczas próby przekroczenia terytorium państw członkowskich, należy przyjąć za prawdziwą tezę, zgodnie z którą coraz mniej jest oszustw tradycyjnych, które koncentrują się na fizycznych dokumentach i polegają np. na zmianie daty ważności paszportu (przerobienie) lub produkcji całkowicie fałszywych dokumentów (podrabianie). Wniosek taki wypływa z analizy szczegółowych danych Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej. W latach 2015–2018 odnotowywano systematyczny spadek liczby wykrytych na granicach zewnętrznych UE/Schengen sfalszowanych dokumentów. W pierwszym analizowanym roku wykryto ich 9676 sztuk, rok później, czyli w 2016 r., liczba ta spadła do 8221, w 2017 r. było to 8167, natomiast w 2018, według danych wyniosła 8099¹⁶.

Jak już wcześniej wspomniano, największą liczbę sfalszowanych dokumentów podróży stanowią paszporty. Fakt ten może budzić zdziwienie, jeżeli weźmiemy pod uwagę, że ten rodzaj dokumentu charakteryzuje najwyższy poziom wykonania oraz zabezpieczeń przed działaniami fałszerskimi. Pomimo tego, że czynności mające na celu dokonanie fałszerstwa paszportów, są coraz trudniejsze chociażby ze względu na obowiązek implementacji elementów mikroproce-

¹⁵ *Risk Analysis for 2019 r...., op.cit.*, s. 20–21.

¹⁶ *Ibidem*, s. 47.

sowych zwierających dane biometryczne posiadacza, to stanowią one niezwykle opłacalne źródło dochodów fałszerzy dokumentów¹⁷. Taki stan rzeczy prowadzi do wniosku, iż wyścig technologiczny mający na celu doskonalenie zabezpieczeń technicznych dokumentów przed fałszerstwami oraz doskonalenie warsztatu przez przestępców trudniących się w procederze podrobienia i przerabiania dokumentów będzie zapewne postępował¹⁸.

Największą liczbę podrobionych oraz przerobionych paszportów odnotowano w 2015 r. (4063 sztuk), najmniejszą zaś w 2016 r. (2755 sztuk). W 2018 r., na zewnętrznych granicach UE/Schengen wykryto 3177 fałszerstw tego dokumentu. Ponadto, pomimo systematycznego wzrostu liczby podrobionych dowodów osobistych (ID cards) – z liczby 1203 sztuk w 2015 r. do 1515 sztuk w 2018 r., w wyniku analizowanych danych stwierdzić należy, że to jednak nie dowody a wizy stanowiły drugi najczęściej fałszowany dokument, którym posługiwanie się systematycznie wykrywano na granicach zewnętrznych. Najwięcej tego typu dokumentów ujawniono w 2016 r. (2115 sztuk), najmniejszą w 2018 r. (1458 sztuk). Reasumując omawianą kwestię, należy podkreślić, iż łącznie w analizowanych okresie wykryto 5172 sztuk sfałszowanych dowodów osobistych oraz 7336 sztuk nieautentycznych wiz. Czwartym w kolei najczęściej fałszowanym rodzajem dokumentu były pozwolenia na pobyt. Łącznie w latach 2015–2018 na zewnętrznych granicach UE/Schengen wykryto 4917 sztuk tego typu dokumentów. Liczba sfałszowanych pozwoleń na pobyt kształtowała się na względnie stałym poziomie – od 1381 w 2015 roku, do 1142 w ostatnim roku analizowanego okresu. Na dwóch ostatnich miejscach w katalogu wykrytych fałszywych dokumentów uplasowały się odpowiednio: stemple i znaczki (łącznie 3047 sztuk) oraz dokumenty inne w licznie 818 sztuk¹⁹.

¹⁷ T. Kłosiński, J. Ciunel, *Ośrodki fałszowania dokumentów zlikwidowane przez Straż Graniczną w latach 2009–2010* [w:] *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów. Materiały 8. Konferencji Poznań, 29–30 września 2011*, red. H. Kolečki, Poznań 2012, s. 33.

¹⁸ J. Moszczyński, *Poziom wiedzy (niewiedzy) o technicznych zabezpieczeniach dokumentów. Badania pilotażowe* [w:] *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności...*, *op.cit.*, s. 89.

¹⁹ *Risk Analysis for 2019 r. ...*, *op.cit.*, s. 47; Krzysztof Izak podaje jako ciekawy przykład funkcjonowania rynku fałszywych dokumentów sytuację w Wielkiej Brytanii, w której od 2016 r. obowiązuje nowe ustawodawstwo, zgodnie z którym obowiązek sprawdzenia statusu imigracyjnego i identyfikacji lokatorów wynajmujących mieszkania spada na właścicieli nieruchomości. W przypadku wynajmu lokalu osobie nieposiadającej prawa pobytu w Wielkiej Brytanii, właściciel może zostać skazany na karę pięciu lat pozbawienia wolności lub nieograniczoną grzywnę. Jedynym sposobem na uniknięcie kary jest sprawdzenie paszportu, ubezpieczenia i karty pobytu klienta. Ten absurdalny w opinii znawców tematyki przepis zwalnia służby państwowe z weryfikacji tożsamości przybywających do kraju cudzoziemców. Sytuację wykorzystują gangi, które zajmują się produkcją i sprzedażą fałszywych dokumentów. Dziennikarz BBC, działający pod przykryciem, był w stanie w 2017 roku kupić w różnych miejscach Londynu fałszywe paszporty, karty ubezpieczenia społecznego i zezwolenia pobytu. Niektóre dokumenty dotarły do niego w 48 godzin.

Powyższe dane dowodzą konieczności wypracowania metod należytego systemu bezpieczeństwa dokumentów publicznych, w tym odpowiedniej ochrony prawnej, skutecznego systemu zabezpieczeń dokumentów, efektywnych metod rozpoznawania i wykrywania wszelkiego rodzaju fałszerstw oraz wdrożenia sprawnego systemu informacji i szkoleń zarówno pracowników instytucji państwowych, jak również obywateli.

3. Zapobieganie fałszerstwu dokumentów przez Unię Europejską na przykładzie Planu działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wierzytelności dokumentów

Działania mające na celu przeciwdziałanie fałszerstwom dokumentów podróży wynikają z uregulowań zarówno prawa międzynarodowego, jak również przepisów prawa krajowego. W związku z zagrożeniami, jakie niesie ze sobą m.in. bezprawne przekraczanie granic, w toczącej się w skali europejskiej dyskusji podkreśla się konieczność podejmowanych przez UE oraz państwa członkowskie wysiłków na rzecz poprawy bezpieczeństwa dokumentów podróży wydawanych obywatelom UE oraz państw trzecich. Nie bez znaczenia pozostaje kwestia wymiany informacji między organami ścigania państw członkowskich oraz agencjami UE, a także poprawy interoperacyjności odpowiednich baz danych i systemów informacyjnych. W procesie przeciwdziałania procederowi fałszowania dokumentów, wskazuje się także na to, by bardziej systematycznie i konsekwentnie korzystać z bazy danych Interpolu zawierającej dane dotyczące skradzionych lub utraconych dokumentów podróży oraz na konieczność sprawniejszej wymiany informacji między organami ścigania państw członkowskich w ramach Europolu²⁰. Komisja Europejska podkreśliła, że bezpieczne dokumenty podróży

Jeden z byłych członków gangu stwierdził, że w tygodniu sprzedawał średnio od pięciu do dziesięciu fałszywych paszportów lub kart pobytu. W opinii dziennikarza, kupione przez niego fałszywe paszporty były bardzo dobrej jakości i posiadały pozorowane odciski biometryczne. A zatem skutkiem wprowadzenia w życie nowej ustawy, w Wielkiej Brytanii rozwinął się na niespotykaną dotąd skalę rynek fałszywych dokumentów i zmniejszył się dostęp do mieszkań dla legalnych najemców, K. Izak, *Nielegalna imigracja: poprawność polityczna, skandale, fałszywe dokumenty*, „Człowiek i Dokumenty” 2018, nr 54, s. 61–62.

²⁰ Zob. szerzej: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej i Rady: Realizacja Europejskiej agendy bezpieczeństwa w celu zwalczania terroryzmu i utorowania drogi ku rzeczywistej i skutecznej unii bezpieczeństwa, Bruksela 2016, s. 10–12, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9aeae420-0797-11e6-b713-01aa75ed71a1.0003.02/DOC_1&format=PDF [dostęp: 29.10.2019].

i tożsamości są niezbędne do niepodważalnego ustalenia tożsamości danej osoby i zapowiedziała podjęcie kolejnych działań mających na przeciwdziałanie i zwalczanie fałszerstw dokumentów. Narzędziem służącym temu celowi ma stanowić plan działania dotyczący walki z fałszowaniem dokumentów podróży na najbliższe lata. Lepsze podejście będzie się opierać na solidnych systemach mających na celu zapobieganie nadużyciom i zagrożeniom bezpieczeństwa wewnętrznego spowodowanym lukami w zabezpieczeniach dokumentów. W dniu 8 grudnia 2016 r. Komisja przyjęła komunikat w sprawie Planu działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży (zwanego dalej Planem działania), którego celem jest poprawa ogólnego bezpieczeństwa dokumentów podróży wydawanych w UE. W Planie działania skupiono się na koncepcjach i procesach zarządzania tożsamością oraz określono działania mające na celu wyeliminowanie potencjalnych luk prawnych w odniesieniu do państw członkowskich, Komisji, Rady i Parlamentu Europejskiego²¹. Podkreślono, że normy dotyczące zabezpieczeń dokumentów podróży i wymogi w zakresie kontroli granicznych określane są na poziomie UE. Państwa członkowskie ponoszą natomiast pełną odpowiedzialność za dokumenty umożliwiające ustalenie tożsamości oraz za faktyczną produkcję i wydawanie dokumentów podróży. W Planie działania określono środki, które podejmie Komisja i przedstawiono zalecenia dla państw członkowskich dotyczące działań, jakie należy podjąć w ramach krajowych polityk w odniesieniu do wszystkich aspektów bezpieczeństwa dokumentów podróży²².

Plan działania przewiduje podjęcie odpowiednich czynności służących bezpieczeństwu dokumentów podróży w kilku obszarach. Pierwszym z nich jest rejestracja tożsamości. Na przejściu granicznym lub na terytorium danego państwa członkowskiego bardzo trudno jest wykryć, że autentyczny dokument został wydany na podstawie fałszywej tożsamości. Ustalanie tożsamości osób oraz wydawanie dokumentów umożliwiających jej ustalenie powinno się opierać na rejestrach ludności zawierających odpowiednie dane historyczne, społeczne i geograficzne²³.

²¹ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady z wdrażania planu działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży, Bruksela, dnia 16.10.2018 r. COM(2018) 696 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0696&from=EN> [dostęp: 29.10.2019].

²² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, Bruksela, dnia 8.12.2016 r. COM(2016) 790 final, s. 3, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2016:0790:FIN:PL:PDF>

²³ *Ibidem*, s. 4.

Podkreślić należy występowanie procederu uzyskiwania autentycznych dokumentów na podstawie fałszywych dokumentów umożliwiających ustalenie tożsamości (takich jak akt urodzenia, akt małżeństwa czy akt zgonu). Ograniczone możliwości wykrycia tego typu oszustwa stanowią jedno z podstawowych zagrożeń rosnącej skali przestępstw związanych z fałszerstwem dokumentów²⁴. Wskazano tym samym na identyfikację elektroniczną oraz usługi zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych²⁵ jako na narzędzia, które mogą być pomocne w wykrywaniu fałszywych dokumentów i służące poprawie bezpieczeństwa dokumentów elektronicznych poprzez zapewnienie dowodów potwierdzających tożsamość oraz uniemożliwianie oszustw dotyczących tożsamości dzięki procesowi wzajemnej walidacji online danych identyfikacyjnych. Mogą one także służyć zapewnieniu bezpiecznych wniosków o wydanie nowych dokumentów podróży składanych online. Warto także wskazać na przyjęte w 2016 roku rozporządzenie w sprawie uproszczenia obiegu dokumentów urzędowych w UE²⁶, które wzmacnia walkę z oszustwami dzięki wprowadzeniu współpracy administracyjnej, w ramach której w przypadku wątpliwości co do autentyczności dokumentu urzędowego państwa członkowskie komunikują się ze sobą za pomocą systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym, aby sprawdzić np. autentyczność dokumentu umożliwiającego ustalenie tożsamości²⁷.

W kolejnym obszarze, tj. wydawania dokumentów, zwrócono uwagę na zalecenia i ścisłe procedury związane z procesem wydawania dowodów tożsamości, które wprawdzie odgrywają rolę dokumentu podróży, ale zapomina się o tym, że jako dokumenty podróży mają jednak znaczenie dla wszystkich innych dokumentów. Podkreślono tym samym Konkluzje przedstawicieli rządów państw członkowskich przyjęte na posiedzeniu Rady w grudniu 2005 r. w sprawie wspólnych

²⁴ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży, Bruksela, dnia 21.03.2017 r. COM(2016), s. 2, <https://eur-lex.europa.eu> [dostęp: 03.11.2019].

²⁵ Zob. szerzej: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE (Dz.U. L 257 z 28.08.2014 r.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32014R0910> [dostęp: 03.11.2019].

²⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1191 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (Dz.U. L 200 z 26.07.2016 r.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1191> [dostęp: 03.11.2019].

²⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży, Bruksela, dnia 8.12.2016 r. ..., *op.cit.*, s. 5.

minimalnych norm dotyczących zabezpieczeń krajowych dowodów tożsamości oraz Rezolucja przedstawicieli rządów państw członkowskich, zebranych w Radzie w dniach 4–5 grudnia 2006 r., w sprawie minimalnych norm dotyczących zabezpieczeń dokumentów tożsamości wydawanych przez państwa członkowskie uznawanych jako dokumenty podróży. Niestety, niektóre z tych zaleceń (np. wymóg, by wnioskodawca stawał się osobiście oraz by monitorować cały proces wydawania dokumentu) nie zostały jednak jeszcze w pełni wdrożone.

Trzecią kwestię poruszoną w Planie działania stanowiła problematyka wybranych elementów procesu produkcji dokumentów takich jak: zabezpieczenia dokumentów podróży oraz rejestracji danych biometrycznych²⁸. Analiza dokumentu pozwoliła stwierdzić, że w tym zakresie szczególną uwagę należy zwrócić na przyjęcie unijne przepisy w sprawie norm dotyczących zabezpieczeń i danych biometrycznych w paszportach i dokumentach podróży wydawanych przez państwa członkowskie²⁹ oraz w sprawie jednolitych wzorców wiz³⁰ oraz dokumentów pobytowych dla obywateli państw trzecich. Normy te stosuje się również w odniesieniu do zezwoleń na przekraczanie granicy w ramach małego ruchu granicznego³¹ oraz zezwoleń wydawanych w ramach dorobku prawnego w dziedzinie legalnej migracji. Komisja zasygnalizowała w tym obszarze nieustanną konieczność aktualizacji wskazanych specyfikacji technicznych dla dokumentów. W celu zapobiegania fałszerstwom dokumentów istotne jest, aby dokumenty były wyrabiane w pełnej zgodności najnowszą wersją wspomnianych specyfikacji. W tym obszarze zwrócono także uwagę na kwestie związane z wydawaniem tymczasowych dokumentów podróży³², w tym wspólnego wzorca takiego do-

²⁸ Zob. szerzej: *ibidem*, s. 3, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2016:0790:FIN:PL:PDF>, s. 7–9 [dostęp: 04.11.2019].

²⁹ Zob. szerzej: Rozporządzenie Rady (WE) nr 2252/2004 z dnia 13 grudnia 2004 roku w sprawie norm dotyczących zabezpieczeń i danych biometrycznych w paszportach i dokumentach podróży wydawanych przez Państwa Członkowskie (Dz.U. L 385 z 29.12.2004 r.), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R2252:20090626:PL:PDF> [dostęp: 04.11.2019].

³⁰ Zob. szerzej: Rozporządzenie Rady (WE) nr 1683/95 z dnia 29 maja 1995 r. ustanawiające jednolity formularz wizowy (Dz.U. L 164 z 14.07.1995 r.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:01995R1683-20080922&from=it> [dostęp: 04.11.2019].

³¹ Rozporządzenie (WE) nr 1931/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 roku ustanawiają ce przepisy dotyczące małego ruchu granicznego na zewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich i zmieniające postanowienia Konwencji z Schengen (Dz.U. L 405 z 30.12.2006, s. 1), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1931R\(01\)&from=LV](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1931R(01)&from=LV) [dostęp: 04.11.2019].

³² Na podstawie Dyrektyw Rady (UE) przewidziano również możliwość funkcjonowania tymczasowych dokumentów podróży. Stanowi jeden z rodzajów pomocy konsularnej, jakiej ambassy i konsulaty państw członkowskich mogą udzielić niereprezentowanym obywatelom Unii, Dyrektywa Rady (UE) 2015/637 z dnia 20 kwietnia 2015 r. w sprawie środków koordynacji

kumentu³³ oraz modernizacji zabezpieczeń tymczasowych dokumentów podróży. Ostatnia z wymienionych kwestii wynikać może z faktu, że niektóre z państw członkowskich nie stosują tymczasowego dokumentu podróży, ponieważ uważa się, że nie jest on zabezpieczony przed przestępstwami przeciwko wiarygodności dokumentów³⁴.

Czwarte zagadnienie w Planie działania dotyczy kontroli dokumentów i uszczegóławiając obejmuje ono: kontrole elektroniczne dokumentów podróży obywateli państw trzecich, kontrole w bazach danych SLTD³⁵, ETIAS³⁶ szkolenia, zabezpieczenia biometryczne w dokumentach podróży oraz narzędzia mające pomóc funkcjonariuszom policji, straży granicznej i innych służb w wykrywaniu przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów³⁷. Należy podkreślić, że dostęp-

i współpracy mających ułatwić ochronę konsularną niereprezentowanych obywateli Unii w państwach trzecich oraz uchylająca decyzję 95/553/WE (Dz.U. UE.L.106,24.04.2015 r.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0637> [dostęp: 04.11.2019]; Dyrektywa Rady (UE) 2019/997 z dnia 18 czerwca 2019 r. ustanawiająca unijny tymczasowy dokument podróży oraz uchylająca decyzję 96/409/WPZiB (Dz.U. UE.L.2019.163.1), <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/dyrektywa-2019-997-ustanawiajaca-unijny-tymczasowy-dokument-podrozy-oraz-69196538> [dostęp: 04.11.2019]. W polskim systemie prawnym, w myśl przepisów ustawy o cudzoziemcach, dokumentem podróży jest dokument uznany przez Rzeczpospolitą Polską, uprawniający do przekroczenia granicy, wydany cudzoziemcowi przez organ państwa obcego, organ polski lub organizację międzynarodową albo podmiot upoważniony przez organ państwa obcego lub obcą władzę o charakterze państwowym. Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 35); zob. także: ustawa z dnia 13 lipca 2006 r. o dokumentach paszportowych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1919 ze zm.); Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. (Dz.U.1991.119.515); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 czerwca 2009 r. w sprawie dokumentu podróży przewidzianego w Konwencji Genewskiej (Dz.U. 2009.99.835).

³³ Decyzja przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie z dnia 25.06.1996 r. (Dz.U. L 168 z 6.07.1996 r.); Dyrektywa Rady (UE) 2015/637 z dnia 20 kwietnia 2015 roku w sprawie środków koordynacji i współpracy mających ułatwić ochronę konsularną niereprezentowanych obywateli Unii w państwach trzecich oraz uchylająca decyzję 95/553/WE, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0637> [dostęp: 04.11.2019].

³⁴ Zob. szerzej: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, Bruksela, dnia 8.12.2016 r. ..., *op.cit.*, s. 8.

³⁵ Baza Skradzionych i Utraconych Dokumentów Podróży (ang. *Stolen and Lost Travel Documents*), <https://www.interpol.int/How-we-work/Databases/SLTD-database-travel-and-identity-documents> [dostęp: 05.11.2019].

³⁶ Wniosek w sprawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego europejski system informacji o podróży oraz zezwoleń na podróż (ETIAS) i zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 515/2014, (UE) 2016/399, (UE) 2016/794 i (UE) 2016/1624 (COM(2016) 731 final), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0731> [dostęp: 05.11.2019].

³⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, Bruksela, dnia 8.12.2016 r. ..., *op.cit.*, s. 9–12.

ne w tym celu narzędzia obejmują m.in. system FADO (fałszywe i autentyczne dokumenty online), który jest europejskim systemem archiwizacji obrazu zawierającym znormalizowane opisy w 24 językach urzędowych UE zabezpieczeń dokumentów oraz technik fałszowania, jak również szereg funkcji przekierowania zapewniających bezpośredni dostęp do innych baz danych związanych z dokumentami oraz do aplikacji krajowych i komercyjnych³⁸. FADO powstało w 1998 roku i jest obecnie dostępne dla ekspertów ds. dokumentów w 31 krajach: we wszystkich państwach UE oraz w Wielkiej Brytanii, Islandii, Norwegii i Szwajcarii. System przechowuje informacje dotyczące dokumentów podróży, tożsamości, pobytu i stanu cywilnego, dowodów rejestracyjnych pojazdów i praw jazdy wydanych przez państwa członkowskie. FADO umożliwia organom krajowym wymianę informacji o autentycznych i fałszywych dokumentach. Dotychczas zarządzany był przez Sekretariat Generalny Rady UE. Komisja Europejska zaproponowała powierzenie zarządzania nim Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex)³⁹.

Powyższe stwierdzenia, postulaty i działania uznać należy za wysoce zasadne i stanowiące jeden z niezbędnych elementów w tworzeniu międzynarodowego systemu bezpieczeństwa dokumentów podróży i dokumentów w ogóle. Ramy niniejszego artykułu oraz zbyt krótki okres, jaki minął od ich wdrożenia uniemożliwiają ocenę ich efektywności.

4. Podsumowanie

Reasumując podjęte w niniejszym artykule rozważania, należy z całą stanowczością stwierdzić, że fałszerstwo dokumentów podróży stanowi jedną z podstawowych form nielegalnego przekroczenia granicy zewnętrznej Unii Europejskiej bądź strefy Schengen. Zazwyczaj czyny te stanowią jedynie wstępny etap, umożliwiający prowadzenie innych działalności o charakterze przestępczym. Podkreślić ponadto należy, że posługiwanie się fałszywymi dokumentami, tym samym wprowadzenie ich do obrotu prawnego, rodzi skutek prawny w postaci nabycia wielu praw przez osobę nielegalnie posługującą się takim dokumentem.

Cudzoziemcy chcący przedostać się na terytorium państwa członkowskiego UE, od wielu lat na szeroką skalę posługują się podrobionymi lub przerobionymi dokumentami podróży. Największą liczbę fałszywych dokumentów stanowią

³⁸ *Ibidem*, s. 11.

³⁹ *PE przyjął aktualizację przepisów w sprawie walki z fałszywymi dokumentami*, EuropapNews, Parlament Europejski 2019 r., <https://europarlament.pap.pl/pe-przyjal-aktualizacje-przepisow-w-sprawie-walki-z-falszywymi-dokumentami-0> [dostęp: 07.11.2019].

paszporty. Analiza dostępnych danych pozwoliła stwierdzić, że pomimo dużej skali zjawiska, należy przyjąć za prawdziwą tezę, zgodnie z którą coraz mniej jest oszustw tradycyjnych, które koncentrują się na fizycznych dokumentach i polegają np. na zmianie daty ważności paszportu (przerobienie) lub produkcji całkowicie fałszywych dokumentów (podrabianie). Wniosek taki wypływa z analizy szczegółowych danych Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej, zgodnie z którymi w latach 2015–2018 odnotowywano systematyczny spadek liczby wykrytych na granicach zewnętrznych UE/Schengen sfalszowanych dokumentów.

Na przestrzeni kilku ostatnich lat można zauważyć, że Unia Europejska podejmuje działania mające na celu zapobiegania tego typu przestępstwom, starając się zapewnić jak najbardziej efektywny system ochrony wiarygodności dokumentów. Przykładem tego jest przyjęty w 2016 roku Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów. Należy jednak podkreślić, że wypracowanie należytego i efektywnego systemu przeciwdziałania fałszerstwom dokumentów i tym samym bezpieczeństwa dokumentów stanowi trudny proces i duże wyzwanie dla struktur krajowych i międzynarodowych odpowiedzialnych za przeciwdziałanie tego typu przestępczym procederem. W omawianym przedmiocie istotną rolę odgrywa wprowadzenie nowych zabezpieczeń i środków produkcji, jak również wypracowane w ramach międzynarodowej współpracy mechanizmy współdziałania organów ścigania państw członkowskich oraz innych służb, którym powierzono czynność rozpoznawania i wykrywania tego typu procederów. Działania te, istotne są w sposób szczególny z perspektywy państw stanowiących granicę zewnętrzną Unii Europejskiej lub obszaru Schengen.

Bibliografia

- Czczot Z., Tomaszewski T., *Kryminalistyka ogólna*, Toruń–Łódź 1996.
- Document fraud is a key challenge in border control. Frontex is on the case*, FRONTEX, European Border and Coast Guard Agency, <https://frontex.europa.eu>.
- Fałszerstwo dokumentów jako główne wyzwanie kontroli granicznej*, Europejska Sieć Migracyjna, <https://emn.gov.pl/>.
- Goc M., *Fałszerstwa dokumentów – trochę historii*, „Człowiek i Dokumenty” 2008, nr 11.
- Gruza E., Goc M., Moszczyński J., *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Warszawa 2008.
- Hanausek T., *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Warszawa 2009.
- Izak K., *Brak dokumentów, fałszywa tożsamość i dziurawe prawo sposobem na pobyt stały w UE*, „Człowiek i Dokumenty” 2019, nr 52.
- Izak K., *Nielegalna imigracja: poprawność polityczna, skandale, fałszywe dokumenty*, „Człowiek i Dokumenty” 2018, nr 54.
- Jankowska-Prochot I., *Karnoprawne aspekty przestępstwa fałszerstwa intelektualnego*, „Journal of Modern Science” 2016, t. 1/28.

- Kłosiński T., Ciunel J., *Ośrodki fałszowania dokumentów zlikwidowane przez Straż Graniczną w latach 2009–2010* [w:] *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów. Materiały 8. Konferencji Poznań, 29–30 września 2011 r.*, red. H. Kołecki, Poznań 2012.
- Kołecki H., *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych nieniszczącymi wielospektralnymi technikami optycznymi za pomocą wideospektrokomparatora VSC-1*, Poznań 2002.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wierzytelności dokumentów, Bruksela, dnia 8.12.2016 r. COM(2016) 790 final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, Plan działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży, Bruksela, dnia 21.3.2017 r. COM(2016) 790 final/2, <https://ec.europa.eu>.
- Kopczyński G., *Kryminalistyczne aspekty przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów w kodeksie karnym z 1997 roku*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2000, No. 4.
- Kuczkin A.P., *Falszerstwo dokumentów i znaków pieniężnych w Republice Białorusi*, „Człowiek i Dokumenty” 2008, nr 11.
- Kulicki M., Kwiatkowska-Darul V., Stępka L., *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo sądowej*, Toruń 2009.
- Materewicz G.J., Mozgawa M., Kozłowska-Kalisz P., Budyn-Kulik M., Kulik M., *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015;
- Moszczyński J., *Poziom wiedzy (niewiedzy) o technicznych zabezpieczeniach dokumentów. Badania pilotażowe* [w:] *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów. Materiały 7. Konferencji Poznań, 10–11 września 2009 r.*, red. H. Kołecki, Poznań 2012.
- PE przyjął aktualizację przepisów w sprawie walki z fałszywymi dokumentami, EuropapNews, Parlament Europejski 2019 r., <https://europarlament.pap.pl/pe-przyjal-aktualizacje-przepisow-w-sprawie-walki-z-falszywymi-dokumentami-0>.
- Perkowska M., *Nielegalna migracja w Europie – aspekty prawne i kryminologiczne*, „Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2017, nr 12/3.
- Piórkowska-Flieger J., *Falsz dokumentu w polskim prawie karnym*, Kraków 2004.
- Risk Analysis for 2018 r.*, Frontex European Border and Coast Guard Agency, <https://frontex.europa.eu>, Warsaw 2018.
- Risk Analysis for 2019 r.*, Frontex European Border and Coast Guard Agency, <https://frontex.europa.eu>.
- Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady z wdrażania planu działania na rzecz wzmocnienia europejskiej reakcji na przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów podróży, Bruksela, dnia 16.10.2018 r. COM(2018) 696 final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu i Rady z postępów w zwalczaniu handlu ludźmi* (2016 r.), Bruksela, 19.05.2016, COM(2016) 267 final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Szachoń-Pszenny A., *Granice strefy Schengen a granice Unii Europejskiej*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 2018, t. 6, nr 1.
- Wróbel W., *Komentarz do art. 117–277* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, red. A. Zoll Warszawa 2008.
- Wróbel W., Sroka T., *Komentarz do art. 212–277d* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, cz. II, red. A. Zoll, Opublikowano: WKP 2017.
- Współczesne oblicze terroryzmu w Unii Europejskiej*, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, <https://rcb.gov.pl>.

Źródła prawa

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1959 ze zm.).
- Ustawa z dnia 13 lipca 2006 r. o dokumentach paszportowych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1919 ze zm.).
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 35).

- Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie z dnia 28 lipca 1951 r. (Dz.U.1991.119.515).
- Dyrektywa Rady (UE) 2015/637 z dnia 20 kwietnia 2015 r. w sprawie środków koordynacji i współpracy mających ułatwić ochronę konsularną niereprezentowanych obywateli Unii w państwach trzecich oraz uchylająca decyzję 95/553/WE (Dz.U. UE.L.106,24.04.2015 r.), final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Dyrektywa Rady (UE) 2019/997 z dnia 18 czerwca 2019 r. ustanawiająca unijny tymczasowy dokument podróży oraz uchylająca decyzję 96/409/WPZiB (Dz.U. UE.L.2019.163.1).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1683/95 z dnia 29 maja 1995 r. ustanawiające jednolity formularz wizowy (Dz.U. L 164 z 14.07.1995 r.), final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 2252/2004 z dnia 13 grudnia 2004 roku w sprawie norm dotyczących zabezpieczeń i danych biometrycznych w paszportach i dokumentach podróży wydawanych przez Państwa Członkowskie (Dz.U. L 385 z 29.12.2004 r.), final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Rozporządzenie (WE) nr 1931/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 roku ustanawiają ce przepisy dotyczące małego ruchu granicznego na zewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich i zmieniające postanowienia Konwencji z Schengen (Dz.U. L 405 z 30.12.2006 r.), final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE (Dz.U. L 257 z 28.08.2014 r.), final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (Dz.U. L 77, 23.03.2016 r.).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1191 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (Dz.U. L 200 z 26.07.2016 r.), final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Dyrektywa Rady (UE) 2015/637 z dnia 20 kwietnia 2015 roku w sprawie środków koordynacji i współpracy mających ułatwić ochronę konsularną niereprezentowanych obywateli Unii w państwach trzecich oraz uchylająca decyzję 95/553/WE, final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Dyrektywa Rady (UE) 2019/997 z dnia 18 czerwca 2019 r. ustanawiająca unijny tymczasowy dokument podróży oraz uchylająca decyzję 96/409/WPZiB (Dz.U.UE.L.2019.163.1), final, <https://eur-lex.europa.eu>.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 czerwca 2009 r., w sprawie dokumentu podróży przewidzianego w Konwencji Genewskiej (Dz.U. 2009.99.835).
- Decyzja przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie z dnia 25 czerwca 1996 r. (Dz.U. L 168 z 6.07.1996 r.).